

Item alsnoch betaelt aen ADRIAEN FRANSSSEN voordien Dam de somme van acht carolus gulden, over het haelen met zinnen¹ wagen van Bergen opten Soom inden Jare XVIIJ vijffentwintich den *pestmeester* mr. CHRISTOFFEL LEUGENAER, zijne huysfrouwe, kinderen ende huysraet, daerinne gerekent het veerschut², zijnde de selve vracht inde leste des dorps gedaene rekeninge bijden voors. ADRIAEN FRANSSSEN vergeten te brengen volgens ordinantie ende quitantie dus hier de selve

VIII ƒ

Item alsnoch betaelt aende voors mr. COENEN ter causen van vracht ende licent³ van een beest van Strijen tot hyer te brengen volgens quitantie de somme van drye carolus gulden thien stuyvers dus

III ƒ X st.

(Gemeente-archief Dinteloord en Prinsenland,
Losse Stukken)

Benoemingsbrief voor de Pestmeester te Dinteloord, anno 1606.

Schouteth ende Schepenen, insiende datter vele menschen alhier binnen deser heerlyckheyt van Dinteloort sieck waeren vande contagieuse siecte⁴, waer van vele alreede waeren gestorven ende noch vele seer cranck ende geschapen te wesen tot vele andere plaetsen te ontstecken⁵, hebbende duer het groot aenbrenghen hun gedaen vanden persoon van Mr. BASTIAEN chirurgijn ende pestmeester denselve als pestmr. aengenomen voor den tijt van ander maandt naestcomende ende hem toegeseijt de somme van tweeëntwintich k⁶-gulden onder expresse conditie, soo midler tyt de siecte niet en cesseert⁷, dat denselven mr. BASTIAEN gehouden wert synen dienst voor denselven prijs maentlycken te contenueren, soo verre Schouteth ende Schepenen belieft. Actum 17 September 1606, presentibus DAMMAN (secretaris).

(Rijksarchief 's-Hertogenbosch, Recht. Archief Dinteloord: Protocol van alderhande actens of Recognitieboek, nr. R. 142, dl. I).

Zelfs de honden en katten, mede beschouwd als overbrengers der „contagieuse” of pestziekte, werden in die tijd „en masse” verdrongen in Volkerak of Hollandsch Diep, wat ook blijkt uit de volgende post, die ik vond in een der stadsrekeningen van het bij Dinteloord gelegen Steenbergen:

Noch betaelt aen CORNELIS GLASENMAECKER den 3en October (1603), alles volgende de Resolutie, mijn heeren bekent, over het wachten van drije daghens liggens aende kaije, om also bequameleyck in te nemen *midts desen weken⁸ tijt van de contaguse sieckte⁹ alle de honden, katten, die binnen die drije daghen te schepe souden worden bestelt, te vervoeren op het groote dyep¹⁰, opdat die selve also souden moghen worden omgebracht*, comt voor syne reyse de somme van

X ƒ

(Gemeente-archief, Steenbergen, stadsrekeningen).

¹Zijn.

²Kosten van vervoer te water.

³Toestemming tot vervoer van vee, verleend aan de chirurgijn meester COENEN.

⁴Besmettelijke, ziekte in dit geval de pest, die vooral in de jaren 1602-1610 veel slachtoffers maakte in Brabant, inzonderheid in de steden Breda, Bergen op Zoom en Goes.

⁵Uit te breken.

⁶Carolusgulden van 20 stuivers.

⁷Tot staan wordt gebracht, met succes bestreden.

⁸Gevaarlijke, namelijk door het besmettingsgevaar.

⁹Pestziekte, in het algemeen besmettelijke ziekte.

¹⁰Volkerak, toen nog Striene.

Breda, 1954

A. HALLEMA

BLADVULLING

STOORNISSEN IN DE SPERMATOGENESE

In het artikel van prof. dr. B. S. TEN BERGE¹ onder bovenstaande titel komt een onderwerp ter sprake, dat reeds sinds de alleroudste tijden de aandacht heeft getrokken, namelijk steriliteit en impotentie, bij de man zowel als bij de vrouw. In Genesis XXX horen wij, hoe de op haar zuster jalouse Rachel tot haar man, de aartsvader Jacob, zegt: Geef mij kinderen; zo niet, dan sterf ik (Da mihi liberos, alioquin moriar). Dank zij echter het befaamde Dûdaïm (mandragora? alruin?) als „liefdesappel” trad zwangerschap in en behoefde aan het dreigement geen uitvoering te worden gegeven.

Ook de zoon van Phylax, Iphiclos, was kinderloos gebleven. Volgens de uitspraak van een beroemd vogelwichelaar was dit het gevolg hiervan, dat vader Phylax bij het castreren van bokken zijn zoon had bedreigd met het bloedige mes, dat hij daarna in een boom had ge-

stoken. Op raad van de wichelaar werd het mes uit de boom getrokken, en de van het mes geschrapte roest, in wijn gemengd, tien dagen achtereen aan Iphiclos te drinken gegeven, waarna inderdaad de steriliteit opgeheven bleek te zijn.

Heeft ook niet Mohammed, de Veelgeprezene, zich eens bij de aartsengel Gabriël beklaagd, dat hij niet meer beschikte over zijn krachten van weleer? Waarop de Profeet uit des engels mond, het antwoord gewerd in de vorm van een wedervraag: Waarom eet ge dan niet van de heriçah, waarin de kracht is van veertig mannen?*

Dat in de loop der jaren op allerlei wijzen is gezocht naar de oorzaken van steriliteit, en de meest uiteenlopende pogingen zijn aangewend om kinderloosheid — nogal eens het mikpunt van ongepaste scherts en bespottung — te doen plaats maken voor fertiliteit, spreekt wel van zelf. Daarbij zou een opsomming van de tegen steriliteit aangeprezen, in de literatuur verspreid aan te treffen middelen een bloemlezing vormen uit het planten- en dierenrijk: te beginnen met de door GALENUS voor dekhengsten aangeraden erwten, en de bij PYTHAGORAS en Sint HIERONYMUS besproken bonen, langs de vanille-chocolade, truffels en selderijsoep van Madame DE POMPADOUR tot de tegenwoordige, moderne hormonenbehandeling.

Opotheapeutisch bezien, zouden bolgewassen (bulbi salaces!), slakken, eieren, om hun op sperma gelijkende substantie, bij gebruik een sterke spermavormende werking ontvouwen. Ook de vorm en de geur der orchideeën (*Orchis suaveolens*, *odoratissima*, *sancta*) zijn in deze van grote betekenis. Ook van verschillende soorten paddenstoelen, zoals boleten, weidedaddenstoelen of kampernoeljes, morillen, vooral ook de phallusvormige variëteit, en zelfs van de zo giftige vliegenschwam (*Agaricus muscarius*) wordt vermeld dat zij „Venus zouden stimuleren”, evenals distelzaad, peper, anijs, komijn, phosphor, yohimbine, salvia en marjolein, asperges en pompoenen. De als sjalotten bekende kleine uien werden reeds boven vermeld, en door OVIDIUS als „herba salax” aangeduid. Dat, behalve Spaanse vliegen of cantharides, kreeften, slakken, addervlees, mieren en spinnen, ook oesters en mosselen hier in aanmerking komen, valt op te maken uit de regels bij JUVENALIS:

Quid Venus ebria curat,
Grandia quae mediis jam noctibus ostrea mordet?

(Hoe toch zou een van liefde en wijn dronken vrouw zich kunnen beheersen, die midden in de nacht enorme oesters verzwelgt?).

Vlees van een haas heeft vanouds de reputatie, de geslachtsdrift op te wekken, zo zelfs, dat vroeger het gebruik van hazewildbraad in sommige kloosters om deze reden was verboden. Opmerkelijk nu is, dat de aan Aphrodite of Venus toegewijde vogel, de duif, een juist tegengestelde werking zou hebben, ten minste volgens MARTIALIS:

Inguina torquati tardant hebetantque palumbi,
Non edat hanc volucrem qui cupit esse salax.

(De ringduiven vertragen de geslachtsdrift en stompen deze af; hij die lascief wenst te zijn, ete daarom deze vogel niet).

Voor al ook eieren — met name die van de om haar procreatieve capaciteiten bekende mussen — hebben de naam het mannelijk vermogen ten zeerste te hulp te komen. Zo weet ik van een boer, die in zijn land alle eieren van eendennesten uithaalde, om ze aan zijn dekhengst te voeren. Bedenken wij hierbij, dat ook allerlei soorten testikels (zoals van rammen, bokken, stieren, hengsten, egels, varkens enzovoort), evenals tot poeder gemalen hertshoornen, en het gedroogde ruggemerg van honden en herten tot datzelfde doel worden gebezigd, dan wordt het ons duidelijk hoe Vader CATS er toe kon komen zich af te vragen:

Wat seyt de kunste meer? vermogen echte luyden
Door moes van bever-geyl en ander minne-kruyden,
Door kitsigh netel-saet geroert in Spaensche pap,
Door artisocke-mergh, en siltigh oester-sap,
Door herssens van de duyf, en lil van hane-kammen,
Door eyers van de mus, en beyers van de rammen,
En wat er door de kunst kan werden bij-gebracht,
Te stijven tot het bed haer uytgeputte kracht?

¹B. S. TEN BERGE (1954) *N. T. v. G.* 98, 273.

*Heriçah: dit gerecht zou bestaan uit een dikke pap met schapevlees, waarin een jonge haan met zijn testikels en kleingesneden truffels, benevens rode peper.